

۲۰۲۱/۱۱/۰۴

دوکتود م. عثمان تره کی

په رسمیت پیژندنه د حقوقو او سیاست په ارزونه کې

د حکومت او دولت رسمیت پیژندنه سره توپیر لري

حکومت او دولت دوه جلا حقوقي جوړښتونه دي. د حکومت رسمیت پیژندنه د دولت له رسمیت پیژندنې څخه جلا ګڼل کېږي. حکومت د دې لپاره چې په نړیوال تعامل کې ورګډ شي رسمیت پیژندنې ته اړتیا لري. خو دولت کله چې د دريګونو مرکباتو (خاوره، وګړي او حکومت) خاوند شو، خپل شته والی په بشري کورنۍ باندې تېي او رسمیت پیژندنې ته نه اړ کېږي.

دولت تلپاتې جوړښت دی، چې د حکومتونو د بدلون تر اغیز لاندې نه راځي. د حکومتونو د بدلون په بهیر کې، دولت د یو مسوول او ذمه وار حقوقي جوړښت په حیث خپلو کورنیو دندو ته دوام ورکوي او نړیوالو تعهداتو ته ژمن پاته کېږي. خو که نوی حکومت په رسمیت ونه پیژندل شي له نورو هیوادونو سره په تعامل کې، دولتي اجراءات تر زیاتې اندازې پورې له محدودیتونو سره مخ کېږي. په سفارتونو، نړیوالو غونډو او مختلفو سازمانونو (د ملګرو ملتونو په شمول) د حکومت استازیتوب او د بین المللي دندو د اجرا په برخه کې تشه رامنځته کېږي.

له بلې خوا هغه هیواد چې د بل هیواد، نوی حکومت په رسمیت پیژني په کوربه هیواد د خپل دیپلوماتیک پرسونل دیپلوماتیک مسئولیت تضمینوي او د اړتیا په صورت کې د مقیم هیواد د حقوقي او اداري موسساتو څخه ګټه پورته کولای شي.

دوفکتو او دوژور رسمیت پیژندنه:

د نوي حکومت په رسمیت پیژندنه یا نه پیژندنه د دولتونو مطلق او انحصاري حق دی. د نوي حکومت په رسمیت پیژندنه په دوه ډوله مطرح کېږي: « دوفکتو » او « دوژور ».

۱- دوفکتو رسمیت پیژندنه د حکومت جوړولو مدعي ځواک د سیاسي او حقوقي ودې له څرنگوالي سره تړاو لري. کله چې د حکومت جوړولو مدعي ځواک په اړوند قلمرو باندې بشپړ کنترول و نه لري، امنیت نه شي ټینګولی او د کورني مشروعیت څخه بې برخې وي. د ځینو سیاسي او ژيوپولتيکو ملاحظاتو له کبله ممکن په دوفکتو ډول په رسمیت وپیژندل شي. یاد ځواک کولی شي په کور د ننه او د باندې له سیاسي لوبغاړو سره په تعامل کې قرار ولري. دوفکتو په رسمیت پیژندنه یو ځواک ته بشپړ حقوقي هویت او په نړیوالو تعاملاتو کې د ورګډیدو وړتیا نه ورکوي.

د طالبانو تحریک د دوحې د هوکړه لیک له مخې چې له امریکایانو سره یې تر سره کړ، د یو سیاسي، عقیدوي او جنګي ځواک په توګه چې د راتلونکي حکومت د جوړولو په درشل کې دی په دوفکتو ډول په رسمیت وپېژندل شو. په سیمه کې د طالبانو دیپلوماتیکو مسافرتونو هغوی « دوزور » رسمیت پېژندنې ته رانږدې کړل.

۲- کله چې د حکومت جوړولو یو خپلواک ځواک په ټول قلمرو کې واکمن شي، بشپړ امنیت تأمین کړي، د اساسي قانون د حکمونو پر بنسټ او د ډیموکراسي د اصولو په درناوي استقرار ومومي، د یو واقعیت په توګه په « دوزور » ډول په رسمیت وپېژندل کېږي.

یاد فورمول مطلقه بڼه نه لري. هیوادونه لیاالتیا لري چې رسمیت پېژندنه د خپل سیاست او دیپلوماسي د یو لاسوند په توګه وکاروي او له شرطونو سره یې مل کړي. د احتمال څخه لري نه ده چې یو حکومت سره لدې چې د هیوادني یا کورنیو حقوقو (اساسي قانون) د احکامو پر بنسټ جوړ شي او په خاوره کې کنټرول ولري په دوفکتو ډول په رسمیت وپېژندل شي. برعکس داسې هم واقع شوي چې یو حکومت سره له دې چې ټول حقوقي شرطونه یې بشپړ کړي دي، لیکن په دوفکتو بڼه وپېژندل شي. په کال ۱۹۴۱ م کې، له دې سره سره چې د شوروي اتحاد حکومت د اساسي قانون په چوکاټ کې جوړ شوی و د سویس له خوا په دوفکتو ډول په رسمیت وپېژندل شو. په ۱۹۴۶ م کې دوفکتو په دوزور واړول شو. په ۱۹۵۰ م کې برتانیې د چین کمونیست حکومت پدې پلمه چې په ټول قلمرو باندې واکمن دی په رسمیت وپېژاند. خو امریکا د کمونیست حکومت د اغیزمنتوب او حقوقي وړتیا په اړه شکمن و او له اوږد ځنډ وروسته په ۱۹۷۱ م کې هغه ته رسمیت وروښل. بیا په رسمیت پېژندنه یوازې د حقوقي ضوابطو سره تړاو نه لري. هر هیواد خپلو ملي ګټو ته په پام کې نیولو سره، رسمیت پېژندنه له ګڼ شمیر سیاسي او ژيوپولتيک ملحوظاتو سره تړي. مشروط رسمیت پېژندنه:

کله چې رسمیت پېژندنه پرته له حقوقي ضوابطو څخه له نورو شرطونو سره مطرح شي، مشروط رسمیت پېژندنه بلله کېږي. د طالبانو اسلامي امارت د مشروط رسمیت پېژندنې له جنجال سره مخ دی چې وروسته ورباندې رڼا اچوو.

حقوقپوهان د تیوري له دریزه پدې نظر دي چې باید رسمیت پېژندنه له سیاسي ملاحظاتو سره په تړاو مطرح نه شي. یو حکومت وروسته له دې چې د رسمیت پېژندنې حقوقي شرطونه بشپړ کړي، باید نړیوال حقوقي نظام ته ورګډ شي. مشروط رسمیت پېژندنه یوازې خیز (انفرادي) یا ډله ییزه بڼه لرلی شي:

الف - که رسمیت پېژندنه یوازې یوازې وي او له سیاسي، ژيوپولتيک او ستراتیژیکو شرطونو سره مل شي، هر هیواد به د خپلو ملي ګټو پر بنسټ نوی حکومت په رسمیت پېژني. بې له دې چې نړیوال حقوقي ضوابط په نظر کې ونیسي. بیا نو نړیوال حقوق حاشیې ته لویږي او د نړۍ په کچه ګډوي جوړیږي.

امریکا د پاناما د نوي حکومت په رسمیت پېژندنه پدې شرط پوري وتړله، چې د پاناما کانال د جوړیدو په ترڅ کې د امریکا د حق خیال وساتي او وېي پېژني .

ب - ډله ییزه په رسمیت پېژندنه چې موخه یې د نړیوالو حقوقو د ارزښتونو ساتنه وي، د بین المللي حقوقو د نظام د ټینګښت لامل ګرځي. اروپایي ټولني په ۱۹۹۱ م کې هغه نوي حکومتونه چې د شوروي اتحاد او یوګوسلاویا د پاشلکیدو څخه وروسته رامنځته شوي وو، رسمیت پېژندنه یې په ګڼ شمیر شرطونو پوري وتړله. د هغې جملې څخه دملګرو ملتونو منشور ته درناوی، د اروپا امنیت او همکاري کانفرانس په چوکاټ کې د پولو موجود حالت ساتل، د

بي وسلې كولو مخكنيو ژمنو ته ژمنتيا، د قومي لركيو د حقوقو ضمانت او د خبرو يا حكمت له لاري د دولتونو څخه په ميراث پاته شويو منازعاتو حلول او داسي نور...

په رسميت نه پيژندنه د گواښ په ډول:

په رسميت نه پيژندنه په وار وار د هيوادونو د ديپلوماسي د لاسوند په توگه كارول شوي ده. د ۱۹۵۰م - ۱۹۶۰م كلونو كي آلمان (فدرال جمهوريت) اعلام وكړ چې خپلي ديپلوماتيكي اړيكي له هغو هيوادونو سره پرې كوي چې د ډيموكراتيكي آلمان جمهوريت په رسميت وپيژني.

په ځينو حالاتو كي ملگري ملتونو (امنيت شورا)، غړيو هيوادونو ته د يو حكومت چې په زور او ناقانونه توگه واک ته رسيدلى د رسميت نه پيژندنې مشوره وركوي. دغه مشوره سياسي اړخ لري او په غړيو هيوادونو باندې حقوقي الزام نه شي لگولى. په كال ۱۹۷۰ م كي د ۲۷۷ نمبر پريكړي له مخي ملگرو ملتونو غړيو هيوادونو ته مشوره وركړه چې د جنوبي روديشيا حكومت چې د زور له لاري په واک قبضه لگولى په رسميت ونه پيژني.

د طالبانو د امارت په اړه ملگري ملتونه ورته دريز لري. خو دغه دريز د توجيه وړ نه ښكاري. طالبانو د بهرني اشغال په وړاندې د بريالۍ ازادې بښونكي جگړې په پاي كي حكومت جوړ كړ. استعمار ضد جگړه چې په ترڅ كي يې د خود اراديت حق ترلاسه شي د ملگرو ملتونو د جوړښت منطق جوړوي.

د زور له لاري جوړي شوي حكومت بايد په رسميت ونه پيژندل شي:

يو حكومت چې له غير قانوني لاري (بهرنۍ لاسوهنه، کودتا، اغتشاش ...) قدرت ته رسيري، په رسميت پيژندل يې له نړيوالو حقوقو سره اړخ نه لگوي. منچوريا د چين برخه و. جاپان پرې بريد وكړ او يو لاسپوڅى حكومت يې قدرت ته ورساوه. امريكا د جاپان اقدام د « بريان كلوك » (۱۹۲۸م) تړون سره په تضاد كي وباله، ورسره كلك مخالفت يې اعلام كړ. نوى حكومت چې د زور له لاري جوړ شوى و په رسميت يې ونه پيژاند .

خو داسي مثالونه هم شته چې يو حكومت چې له غيرقانوني لاري قدرت ته رسيدلى، د گڼ شمير هيوادونو له خوا په رسميت وپيژندل شي. ايټاليا په ۱۹۳۵م كي يوتوپيا اشغال او د خپلي خاوري سره يې يو ځاى كړه. د ايټاليا - يوتوپيا امپراتوري نوى حكومت د ۴۴ هيوادونو له خوا په رسميت وپيژندل شو.

په افغانستان كي د شوروي او امريكا اشغال نه وروسته لاسپوڅي حكومتونه د زياتو هيوادونو له خوا په رسميت وپيژندل شول. راتلونكي بحث: ولي د طالبانو امارت په رسميت نه پيژندل كيږي ؟

ډوكتور م. عثمان تره كى ۲۰۲۱/۱۰/۱۳

برای مطالب دیگر دوکتود م. عثمان تره کی روی عکس کلیک کنید